

ՓԻՏԱԿ

ՄԱՆՐԱԹԵՐԹ

Դիտար Դե. Եւ. Մանրաթերք Եւ Շաբաթ օրերն ալ
Մեծ քերք կը հրահարակուի :
Բաժնորդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Թիւ 11.

Տարեկան զին երեք Մէքիս 70
Վեցստեւայ 1 1/4 55
Հասք Մանրաթերք փարս 20. Մեծ փարս 40

Ք. ՏԱՐԻ 1871 ՅՈՒՆՎԱՐ 12 ԹԻՒ 44

ԱԶԴ

Անցեալ շաբթու տօնի օրերուն հետ անձնա-
կան տկարութիւն մ'ալ վրայ գալով, արգիւ-
ռեցանք ոչ միայն իւր աւուր մանրաթերթը
հանելէ, այլ Շաբաթ աւուր մեծ թերթն ալ,
որոյ համար արգոյ բաժանորդագրաց ներդա-
մութիւնը կը խնդրենք :

ՀԱՅՐ ՀԻԱՍԵՆԹ

Հայր Հիասէնթ հռչակաւոր պաշտօնեան որ
Փարիզի Նոբէր-Տոմ կոչուած եկեղեցւոյն բեմէն
տուած ներհուն և իմաստալից քարոզներովը
և պապական եկեղեցւոյն անկարգ ընթացիցը
ու մասնաւորապէս անցեալ տարուան Տիեզե-
րական կոչուած Հռովմ գումարեալ ժողովին
դէմ ըրած անվեհեր իրաւացի բողոքներովը ի-
րաւամբ իր անունը բոլոր քրիստոնէական աշ-
խարհին առջեւ սիրելի ըրած էր, կղերական
դասուն ատենի եղաւ և իրենց սովորական ոճո-
վը վանեցին և հայածեցին զայն, միաբանական

կարգէն և պաշտօնեան թեմէն զրկելով և բանա-
դրելով : Վասն արդարութեան և ճշմարտո-
թեան նահատակեալ այս Աստուծոյ խոնարհ
ծառան ժամանակ մը առանձնական կեանքի
մէջ լուծիւն պահելէ զկնի, մօտեւս Լոնտոն
մայրաքաղաքը հասարակաց մեծ ու ընդարձակ
սրահի մը մէջ նշանաւոր ատենաբանութիւն
մը ըրաւ ուր խոնեալ էին յոյժ ահագին բաղ-
մութիւն մը : — Թոյ՛մ լրագիրը կըսէ թէ, սը-
րահը ասեկ չ'կորսուելու չափ խոնեալ բաղմու-
թեամբ լեցուելէն ետքը, գրեթէ այնչափ բաղ-
մութիւն մ'ալ փողոցը մնացին : — Բայց աս
զարմանք քաշելու բան մը չէ, շատ բնական
էր որ ճշմարտութեան և սղատութեան բարե-
կամ Անդղիան խուռն բաղմութեամբ դար և
աս բռնաւոր կղերաց դէմ զէնք վերցրնող ճըշ-
մարտութեան և աղատութեան ակոյցեանին այն
իմաստալից ճոխ ատենախօսութիւնը մտիկ ը-
ներ :

Իր ըրած ատենաբանութիւնը նախապատ-
րաստեալ գրաւոր ճառ մը չէր, այլ անգիր է

սրտէ բխեալ և յանպատրաստից խօսեցաւ : Բայց տես իմաստից և խորհրդոց սքանչելի ճոխութիւնը, որ Թաւմէ բերանը վրայ չգար գովելէն, և տակաւին կը դաւանի թէ՛ «Իրաւունք չըրինք այն բազմահմուտ երեւելի անձին», նա կըսէ թէ՛ «Ձայնը մեղմ, շարժմունքները բնական, նիւթը կարեւոր և ճիշտ տեղին խօսուած» : Իր բնաբանն էր Գաղղիո-Բրուսիական պատերազմը, իսկ պարզած և բացատրած նիւթը այս պատերազմին Գաղղիական ազգին բարոյական վիճակին վրայ ըրած ազդեցութիւնը : Յիրաւի լսելու արժան ճառ մ'էր : Բոլոր ատենախօսութիւնը որ ժամ մը և քառորդ մը տևեց, բազմութեան խոր լռութեան մէջ և յառեալ ուշադրութեամբ տուած ունկնդրութիւնը յայտնի ապացոյց էր որ կարծեցընէին վճարած մուտքերնին :

Ինչպէս որ Թայմս ալ կըսէ, արդարեւ կարծէ որ այս ատենախօսութիւնը ամբողջ յատուկ գործի ձևով հրատարակուի, բայց այդ ընելու դժուարութիւնները ըստ ինձ անյաղթելի վնեւում, կը բաղձամ գոնէ անոր մէկ համառօտութիւնը Դիտակայ միջոցաւ Հայ ընթերցասիրաց հազորդել յուսալով որ ամենուն հաճելի պիտի ըլլայ :

Եւրոպա, կըսէ աս երեւելի ատենաբանը, արդի ժամանակաց մէջ տեղի ունեցած պատերազմաց ամենէն աղէտալին և ամենէն դառնագոյնը հանդիսատեսներու դժբաղդութեանը մատնեալ է, և ամենաշեղծ անձկութիւնով խաղաղութեան վերահաստատութեանը կ'սպասէ . . . Ս.ս պատերազմին նիւթական հետևանքները ամէն ինչ ալ որ ըլլան, անտարակոյս ենք որ նորա բարոյական օգուտները խիստ մեծ և անհաշուելի պիտի ըլլան երկու ազգաց ալ վրայ . . . Պատերազմը շատ անգամ նախախնամութիւնը միջոց ըրած է ազգաց իրական օգտին և յառաջագիմութեանը համար, նոյն օրհնեալ տեսչութիւնը կրնայ աս աղետալի պատերազմէն նոյն երջանիկ օրհնութիւնը յառաջ բերել : Եթէ պատերազմին ահուելի բովբէն աս երկու մեծ ազգերը իրենց բարոյական արատ-

ներէն և ապականութիւններէն զտեալ, մաքրեալ և յղկեալ դուրս ելնեն, — եթէ Գերմանիա յաջողի աս միջոցով հանել իր մէջէն բաժանման և պառակտման թունալից սերմունքները, և հաստատէ միութիւնը և սուեցընէ իր ուժն ու զօրութիւնը ու ծաղկի և զօրանայ Եւրոպայի կէդրոնին մէջ ոչ իբրև պատերազմական կռուող ազգ մը, այլ իբրև խաղապէր ժողովուրդ մը, յանժամ քաղաքակրթութիւնը մէկ մեծ բան մը շահած կըլլայ . . . Իսկ գալով Գաղղիոյ՝ իմ տարաբաղդ և թշուառ հայրենեացս, որ այս օրուան օրս յաղթողին ոտքին տակը դետնատարած ինկած է արիւնաթաթախ գոհի պէս և այսու ամենայնիւ յուսահատական վերջին ճիգերը արիաբար կը թափէ և կը մարտնչի վտանգեալ հայրենեաց փրկութեանը համար, որոյ վրայ նայելով մարդ կը փորձուի աղարակել, ինչպէս ատենաք Բոլոնեացիք ըրին, «լմնցաւ բանը բուսաւ Գաղղիոյ», (Ֆինի կալիփա) : Բայց քալիցի, անանկ չէ, ինչպէս այն ատենը, անանկ հիմա Գաղիա լմնցած չէ, Գաղղիոյ բանը բուսած չէ : — Գաղղիա ինք իր նիւթած չարիքներէն փրկութեան կարօտ էր, և հիմա այս ազգային ահուելի աղէտքին միջոցաւ այդ փրկութիւնը պիտի գայ : Իմ խօսքս հիմա իր վրայ քաղաքական նկատմամբ չէ, այլ բարոյական և բնական նկատմամբ : Ս.ս մասին նա վերջին աստիճան վատթարացած էր, ազգաց մէջ ամենավատ և յոյժ փաստակար օրինակ մը եղած էր : Ես կըսեմ թէ՛ թէ իր օգտին և թէ ընդհանուր աշխարհի օգտին համար, խիստ հարկաւոր էր որ այս ազգը ո՛ր է միջոցով ետ պահուէր այն գահավէժ կործանումէն, որուն արագ արագ մօտենալու վրայ էր : 1867 թուականին Նիւէր Տամի եկեղեցւոյն բեմէն թախսնձադին յորդորանօք զգուշացուցի իմ ունկնդիրներս ընդդէմ այն ազգային սոսկալի զխտութեանց և մոլութեանց, որոնք ազգային կործանման հուստերը իրենց ծոցը կը տածէին :

Իտալիոյ ազատութեամբը աս պատերազմին մէկ նշանաւոր արդիւնքը արդէն տեսնուեցաւ, մեծ ու երեւելի ազգի մը ազատութիւնը, որ

մինչև ցարդ Գաղղիոյ անկրաւ և զեղծեալ ազգեցութեամբը ետ պահուած էր : Դառաւորացի ազատութեանը հետ մէկտեղ , նաև ասպատակութիւն ուրիշ մէկ նշանաւոր արդիւնքն է իմ մեծ Եկեղեցւոյս՝ Հռովմայ Եկեղեցւոյն , մէջ սկզբնաւորեալ յերակենդանութիւնն է : Եթէ ասպատակութիւնը շնորհքին օժանդակութիւնովը միշտ ըլլայ իմ սիրելի հայրենեացս մէջ ազատ զակ բարձող վերջիչեալ զեխութիւններն ու մահ լուծիւնները արմատէն բաւանալու , յայնժամ որովհետև քաջ գիտենք որ ուրիշ կերպով աս բաները դարմանել անհնար էր , մահու քառ բարձրեայն Աստուած որ աս ամենադառն աղէտը մեզի տուաւ որով կը վերանորոգէ մեր հայրենեացը մէջ մեր այն հին մաքրակենցաղ բարքն ու վարքը , աղէտը մեր վերստին կրն ծայէ մեզի առաքելի կանանցու քաջ արանց երջանիկ սերունդ մը : մահ լուծիւնները թաղման կրօն թէ այս ատենախօսութեան մարքէն խիստ մեծ գումար մը արդիւնք եղաւ , որն որ անաքիւնի հայրը Գաղղիոյ ներքեալ գիւղացւոյ օգնող ընկերութեան անտաշին նուիրեց :

Հայր Հիսմէնթի աս դիտողութիւնները մեր սիրելի ազգայնոց ուշադրութեանը կը յանձնենք և կը յուսանք թէ ընթերցողք պիտի տեսնեն թէ ինչ մեծ սխալմունք ըրած ենք այդ ազգը մեզի բարուց և քաղաքակրթութեան նախատիպ և առաջնորդ բռնեւնութ մէջ : Եւ ինչ ծանր վտանգ և վստա ժողովրդեան մը որ ինքն իր բարքն ու ընթացքը հեղինակելու կարողութիւնն ու բաւականութիւնը չունենայ և այլոց նմանողութեան ստորնութեանը մատնուի :

ԱԼԻԲՍԱՆ ԱՍՍՏՈՒՐԵԱՆ

Կոստանդնուպոլիս 13 Յունիս

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

Քաղաքական լրոց մէջ վերջին նշանաւոր դէպքն է Լոնտրա գումարեալ գեսպանաժողովը , որ իւր առաջին նիստն ունեցաւ անցեալ չարթու 1 և երկրորդն ալ Սպիտի ընէ վաղը :

Ժողովին խորհուրդները դեռ չհրատարակուեցան , պէ այժմ թագուն կը պահուին , ուստի տէրութեանց ներկայացուցիչներն ինչ միտքի վրայ ըլլալին տակաւին հասկըցուած չէ : Սակայն ընդհանրապէս կը յուսացուի որ ժողովին բուն նպատակը՝ որ է Ռուսի յարուցած 1856ի Սեւ ծովու չեզոքութեան վերաբերեալ դաշնադրութեան խնդիրը , դիւրաւ պիտի լուծուի :

Իսկ աշխարհք իրաց ներկայ միճակին մէջ պակէ անդին բաներ ալ կսպասէ այդ ժողովէն , ամէն մարդոց ուշադրութիւնը անոր վրայ է : Եթէ նա յաջողի միշտ մը հնարել , որով ներկայ աշխարհաւէր պատերազմը վախճան գտնէ , անտարակոյս ենք որ բոլոր աշխարհի համակրութիւնը պիտի առինքն դրաւ :

Իսկ եթէ բան մը չընելով անարդիւնք ցորուի երթայ , յայնժամ շատ տխուր ազդեցութիւն պիտի ընէ քաղաքական աշխարհին վրայ , և պատերազմը չուտով վերջանալուն յոյսերն ալ խապառ պիտի ընշուին :

Փարիզի միճակը միեւնոյն է , պատեալ պաշարեալ բայց անառիկ կը մնայ , Բոսնի և հինգ օրէ ի վեր ռմբակոծութիւնը մէկ մասին վրայ կը ջարուսակուի , բայց որոշ արդիւնք մը երևան չէաւ , նա տակաւին անազգեցիկ հաստատամտութեամբ դիմադրութիւնը կը շարունակէ : Սա աղէկ հասկըցուեցաւ որ Փարիզ վերջապէս թշնամիին անձնատուր ըլլայ ալ , կարծուածին չափ դիւրութեամբ չպիտի ըլլայ :

Սնդգիական լրագիրներէն ոմանք կարծիք կուտան թէ ալ ես վերջին աստիճանները հասնելու է , ասկէ անդին շատ չկրնար դիմանալ , բայց աս ալ դարձեալ փորձը պիտի յայտնէ :

Յունիսը 16 թն վերստիւն եկած հեռագրաւոր մը կըսէ թէ երկրորդ բանակէն մինչև հիմա հոս հասած տեղեկագրութեանց նայելով , Յունիսը 6-12 եղած կռիւներուն մէջ 22 հազարէն աւելի առողջ զերի , 2 դրօշակ , 19 թնդանօթ , 1000էն աւելի երկաթուղոյ կառք , բազում զէնք , ռազմամթերք և պաշար ինկան մեր (Գերմանացւոյ) ձեռքը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՒՆԵՐ

Ամէսէ Ա. Սպանիոյ նոր ընտիր Թագաւորը Յունվար 2 ին Մատրիտ հասած է, և հանդիսաւոր կերպիւ Սահմանադրական երդումն ըրած է: Նոյն առիթին նկատմամբ եղած նկարագրութիւններուն նայելով, ժողովրդեան կողմանէ եղած ընդունելութիւնը այնքան շերտըզգացմամբ, հրճուանօք և սիրալիր չէ:

— Անգղիական լրագիր մը կըսէ թէ Իտալիոյ կառավարութիւնը Հռովմի Բնակիչները աշխարհագիր ընելով, գտաւ որ 20 մարդուն մէջ միայն երեքը կարդալ գրել գիտեն, մնացած 17ը ամենեւին ոչ կարդալ գիտեն և ոչ գրել:

— Նոյն լրագիրը նաև կըսէ թէ Ամերիգահիք սքանչելի կերպով զբաղած են նոր նոր գործիքներ Մեքսիկաներ հնարելու որպէս զի իրենց երկրին մէջ ընթերցասիրութեան և յառաջադիմութեան հսկայաքայլ արշաւանացը հասնալազօր բազմապատկեալ պահանջներուն հասնին:

Այս բանը մասնաւորապէս լրագիր հասցնելու նկատմամբ շատ նշանաւոր է: Մօտերս Մէսքո Հօէ. և ընկերաց գործարանին մէջ, կըսէ յիշեալ լրագիրը, տպագրական նոր Մէքսիկա մը հնարուեցաւ, որ մէկ ժամը 65 հազար օրինակ լրագիր կը տպէ: Խնդրելու եմք որ Տաճկաստան քանի մը հատ չուտով հասցնեն աս Մէքէնայէն:

— Մարդուս վրայ ահա ու սարսափ կը կոխէ երբ կը լսէ կամ կը խորհի թէ բազմաթիւ խելացի և հանճարեղ մարդիկ անգագար ու շաղրութիւններն առեր են և փորձեր կընեն թէ ալ ուրիշ ինչ գործիքներ և միջոցներ կընանք հնարել որ մարդոց ձեռքը գնենք անխնայ մէկզմէկ ջարդելու համար: Կըսուի թէ փարիզի մէջ նոր տեսակ մը վառօդ հնարեր են, որ մինչև անգամ երկաթն ու պղինձը աղի պէս կը փսորէ: Հին ատեններու բարբարոս ճանչցուած Թագաւորներէն մէկը տասնի պատերազմական գործիք հնարող և վարձատրուելու յոյսով իրեն ներկայացընող ճարտար մը մահուան դատապարտեց, ըսելով թէ՝ Անիրաւ չէիր կընարքու հանճարդ աւելի մարդկային կենաց բար-

դաւաճմանը համար գործածել: Ահա մահուան գործիք հնարողին վարձատրութիւնը դարձեալ մահ է:

— Անցեալ ամսուան վերջերը եկած անտանձրեկները և լեռները հալած ձիւներուն ջուրերը յորդելով հռովմ քաղաքը կոխեցին և նորա բոլոր դաշտավայրերը ծածկեցին, անանկ որ լեռներն ու բլուրները կղզեակներու պէս լճացեալ պղտոր ջուրերուն մէջ գցուեալ մնացին: Կըսուի թէ ինչքերու կորուստը անհաշուելի է, սակայն անձանց կորուստը դեռ ըստուգուած չէ, այսու ամենայնիւ կերևի թէ ան ալ պզտիկ բան չէ: Իտալիոյ Թագաւորը այս ահաւոր կամին լուրը լսելուն պէս 50 հազար ֆրանք օգնութիւն դրկեց մնասեղոյ և վերջը ինքն ալ անձամբ գնաց օր մը գիշեր մը հոն անցուց, որն որ շատ մեծ մխիթարութիւն եղաւ բոլոր ժողովրդեան:

— Թուրքացի պաշտօնական հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ անցեալ Ուրբաթ օր Դանուսի գետը յանկարծ թող տուաւ, որով գետին եղերքը գտնուած շատ մը շէնքեր կործանեցան: Մասնաւորապէս Իսմայիլի մօտ գտնուած գիւղերը շատ վնասուցան այս արկածէն, և կըսուի թէ քառական ալ կենաց կորուստ եղաւ: Գետը սաստիկ յորդած է եղեր, և հեռագիրը հաղորդուած ժամանակը կըսէ թէ արակաւին սաստիկ հարաւ կը փչէ:

— Որբերու և անտէրունչ տղոց համար կառավարութեան բացած դպրոցը օր քան զօր կը յառաջանայ և կը ծաղկի, և ընդհանրապէս մեծ գոհունակութիւն կը յայտնուի հասարակութեան կողմանէ: Վեհ. Սուլթանը մօտերս 1000 Օսմանեան լիրայի պարգև մ'ալ ըրաւ յիշեալ դպրոցին, և դպրոցը աւելի յառաջագէտ և կատարելագործեալ գիւղի մէջ գնելու համար հանգանակութիւն մը բացուեցաւ Տաճիկ հասարակութեան մէջ և մինչեւ հիմայ ստորագրութեանց գո մարը 2000 Լիրա եղած է:

ԿՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԵՄՈՆ ՌԻՔԻՆԷԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՓՈԼԻՍ

Չաղմագըլար փող. Ակոբեան Խան Խ. 10, 41, 42.